

Offentliga aktörers behov av kunskap om det civila samhället

Det civila samhällets syn på vad offentliga aktörer bör veta

Offentliga aktörers behov av kunskap om det civila samhället

Det civila samhällets syn på vad offentliga aktörer bör veta

Förord

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, arbetar för att förbättra kunskapen om det civila samhällets villkor och dess relationer till offentliga och privata aktörer.

Våra uppföljningar av villkoren för ideella föreningar visar bland annat att kontakterna med offentliga aktörer ökar samtidigt som ideella föreningar i ökande utsträckning anser att offentliga aktörer saknar kunskap om de ideella föreningarnas villkor.

Som ett komplement till den uppföljning myndigheten gör av villkoren för ideella föreningar har MUCF under våren 2017 undersökt vilken kunskap som det civila samhällets aktörer anser att offentliga aktörer behöver om det civila samhällets villkor. Analysen har genomförts av Ylva Bodén på avdelningen för utveckling och analys.

Lena Nyberg, generaldirektör,
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Inledning.....	6
Bakgrund och syfte	6
Metod och källor	7
2 Områden för offentliga aktörers bristande kunskap	8
Civilsamhällets vikt och utveckling	9
Kunskap om vilka civilsamhällesaktörer som finns inom ett område och deras relation till offentliga aktörer.....	10
Kunskap om civilsamhällets bredd och nya former för engagemang	11
Kunskap om civilsamhällets olika förutsättningar för att bedriva verksamhet, samverka och påverka	12
Kunskap om utmaningen i att vara idéburen och agera professionellt	14
Kunskap om civilsamhällets särart och skillnaderna mellan kommersiell och idéburen verksamhet	15
Kunskap om konsekvenserna av olika finansieringsformer	16
Referenser	18
Bilaga: Enkätfrågor som använts.....	19

Sammanfattning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har haft i uppdrag att redogöra för inom vilka konkreta områden som civilsamhällets organisationer anser att det behövs mer kunskap hos offentliga aktörer när det gäller det civila samhällets villkor och förutsättningar. Behovet av ökad kunskap i offentlig sektor tas bland annat upp i betänkandet för ett stärkt civilsamhälle.

Vi har gått igenom betänkandet för ett stärkt civilsamhälle, skrifter från Partsgemensamt forum, minnesanteckningar från möten som myndigheten har haft med civilsamhällesorganisationer, avidentifierade fritextsvar på två enkätfrågor som berör kunskapsbehovet samt haft en diskussion i referensgruppen för myndighetens uppföljningsrapport om det civila samhällets villkor.

Vår genomgång visar att civilsamhällets aktörer anser att offentliga aktörer på kommunal, regional och nationell nivå behöver mer kunskap inom sju specifika områden. Det första området tar bland annat upp civilsamhällets vikt, det vill säga betydelsen av att det finns ett civilsamhälle som motvikt till näringsliv och offentlig sektor:

- civilsamhällets vikt och utveckling
- förekomsten av civilsamhällesaktörer inom ett område och deras relation till offentliga aktörer
- civilsamhällets bredd och nya former för engagemang
- civilsamhällets olika förutsättningar för att bedriva verksamhet, samverka och påverka
- utmaningen i att vara idéburen och agera professionellt
- civilsamhällets särart och skillnaderna mellan kommersiella aktörer och idéburen verksamhet
- konsekvenser av olika finansieringsformer.

1 Inledning

Bakgrund och syfte

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, har i uppdrag från regeringen att leverera årliga underlag för uppföljningen av politiken för det civila samhället. Rapporterna ska spegla det civila samhällets organisationers villkor utifrån de sex principer som beslutats i *En politik för det civila samhället* (prop. 2009/10:55).

Myndighetens uppföljning av villkoren för ideella föreningar (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015b, 2016c, 2017b, Ungdomsstyrelsen 2013a) visar att endast en tredjedel av de tillfrågade organisationerna anser att tjänstepersoner på kommunal nivå har kunskap om organisationernas villkor i ganska eller mycket stor utsträckning. Andelen har sjunkit sedan den första uppföljningen gjordes för fyra år sedan. Statliga och regionala tjänstepersoner upplevs i än lägre grad ha kunskap om organisationernas villkor.

Samtidigt uppger allt fler av de ideella föreningarna att de har kontakt med offentliga aktörer. Uppföljningarna visar också att upplevelserna varierar något mellan olika typer av aktörer inom civilsamhället. Exempelvis anser stora organisationer med anställda och organisationer inom Svenska kyrkan i högre grad att tjänstepersoner har kunskap om organisationernas villkor jämfört med små organisationer utan anställda och andra religiösa organisationer än Svenska kyrkan. Generellt kan ändå sägas att det är en låg andel av civilsamhällesorganisationerna som anser att offentliga tjänstepersoner har god kunskap om civilsamhällets villkor och detta trots att kontakterna mellan civilsamhället och offentliga tjänstepersoner ökar.

Även utredningen för ett stärkt civilsamhälle (SOU 2016:13) konstaterar att det civila samhällets aktörer upplever en kunskapsbrist hos offentliga aktörer om det civila samhällets villkor och förutsättningar.

De uppföljningar och utredningar som gjorts lyfter alltså fram kunskapsbristen i offentlig sektor, men belyser inte på ett tillräckligt tydligt sätt inom vilka områden som de offentliga tjänstepersonerna saknar kunskap. Syftet med denna rapport är därför att ge exempel på konkreta områden där det civila samhällets organisationer anser att offentliga aktörer behöver mer kunskap.

Metod och källor

Rapporten baserar sig i huvudsak på en genomgång och sekundär analys av skriftliga källor. De kunskapsbrister eller kunskapsbehov som framkommit i källorna har grupperats efter tema och vi har särskilt letat efter konkreta exempel för att kunna illustrera kunskapsbehovet.

Vi har använt dessa källor:

- **Betänkandet Palett för ett stärkt civilsamhälle** (Paletten) (SOU 2016:13). Paletten är resultatet av en statlig utredning som har haft i uppdrag att undersöka möjligheterna att på olika sätt underlätta för det civila samhällets organisationer att både bedriva och utveckla sin verksamhet och därigenom bidra till demokrati, välfärd, folkhälsa, gemenskap och social sammanhållning.
- **Skrifter från Partsgemensamt forum** (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015a, 2016b, 2017a, Ungdomsstyrelsen 2013b, 2014). I Partsgemensamt forum diskuterar representanter från regeringen och civilsamhället hur förutsättningarna för det civila samhällets organisationer kan förbättras. Samtalen har dokumenterats i skrifter sedan 2012. Forumet har återkommande haft samtal som tagit upp olika aspekter av civilsamhällets villkor och särart.
- **Minnesanteckningar från samtal med civilsamhällesorganisationer.**¹ MUCF har under 2016 haft fem dokumenterade samtal med totalt 18 civilsamhällesorganisationer på temat *Civilsamhällets utmaningar och behov.*² Vi har gått igenom minnesanteckningarna från dessa möten för att fånga upp exempel på offentliga aktörers bristande kunskap om civilsamhällets villkor och förutsättningar. De 18 organisationerna har erbjudits tillfälle att lämna kommentarer via mejl.
- **Personligt möte med representanter från civilsamhället.**³ Inom vilka områden offentliga aktörer har bristande kunskap har diskuterats under ett möte med referensgruppen för MUCF:s uppföljning av villkoren för det civila samhället där företrädare för Partsgemensamt forum, Statistiska centralbyrån, ABF och Rädda Barnen ingår. Medlemmarna i referensgruppen har erbjudits tillfälle att lämna ytterligare kommentarer via mejl. Totalt har sju organisationer valt att lämna kompletterande kommentarer via mejl.
- **Avidentifierade fritextsvar på två enkätfrågor**⁴. Vi har gått igenom svaren på två enkätfrågor för att leta efter konkreta exempel på kända kunskapsbehov eller nya kunskapsbehov som inte tagits upp i andra källor. Den ena frågan finns i vår uppföljning av villkoren för ideella föreningar (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2017b). Den andra frågan finns i en målgruppsenkät som myndigheten skickat till de ungdoms-, kvinno-, etniska och hbtq-organisationer samt anti-diskrimineringsprojekt som beviljats bidrag (se bilaga 1).

Inga nya kunskapsbehov framkom i enkätsvaren, men däremot konkreta exempel.

¹ Anteckningar från möten 1, 2 och 15 juni, 31 augusti och 6 september 2016.

² Organisationerna som bjöds in representerade en bredd av olika typer (stiftelser, arbetsintegrerande sociala företag, ideella föreningar, nätverk med mera), målgrupper (unga, funktionsnedsatta med mera), storlekar samt geografiska hemvister (om de var belägna i en storstad eller på landsbygden). Ett antal organisationer med särskild erfarenhet av det unga civilsamhället bjöds också in för samtal om ungas organisering nu och i framtiden.

³ Möte 18 april 2017.

⁴ Se frågornas formuleringar i bilaga 1.

2 Områden för offentliga aktörers bristande kunskap

I Paletten konstaterar utredaren att okunskap om civilsamhället och dess särart tillsammans med svårigheter att se hur offentliga aktörer på ett systematiskt sätt ska kunna bedriva samverkan med civilsamhället har lett till ett ”gap mellan politiskt uttalad vilja, bl.a. manifesterad i politiken för det civila samhället, och omsättningen av denna vilja i praktisk verklighet.” Det framgår att det civila samhällets aktörer upplever en kunskapsbrist hos offentliga aktörer på flera områden.

En utgångspunkt för kompetenshöjande insatser föreslås i utredningen vara bredden i civilsamhället för organisationsformer och verksamheter samt för civilsamhällets olika roller och därmed olika relationer till offentliga aktörer. Behoven av kunskap ser enligt utredningen olika ut bland statliga myndigheter, kommuner och landsting. Tjänstepersoner som har många kontakter med civilsamhället uppges genom kontakterna få bättre kunskap om civilsamhällets villkor och förutsättningar.

Både Paletten och Partsgemensamt forum för också fram att det behövs mer kunskap hos myndigheter om hur den idéburna sektorns organisationsformer och verksamhetsidéer skiljer sig från marknadens logik. Upplevelsen bland organisationerna är att de tjänstepersoner som de möter på olika nivåer inte vet hur regelverk ska appliceras på civilsamhällets organisationer.

I kommande avsnitt utvecklar vi vilken kunskap som civilsamhällets organisationer anser att offentliga aktörer på kommunal, regional och nationell nivå behöver om det civila samhällets villkor och förutsättningar inom sju områden:

1. civilsamhällets vikt och utveckling
2. förekomsten av civilsamhällesaktörer inom ett område och deras relation till offentliga aktörer
3. civilsamhällets bredd och nya former för engagemang
4. civilsamhällets olika förutsättningar för att bedriva verksamhet, samverka och påverka
5. utmaningen i att vara idéburen och agera professionellt
6. civilsamhällets särart och skillnaderna mellan kommersiella aktörer och idéburen verksamhet
7. konsekvenser av olika finansieringsformer.

Där det har framgått om kunskapsbehovet specifikt omfattar kommunal, regional eller nationell nivå anger vi det. I annat fall omfattar kunskapsbehovet offentliga tjänstepersoner som i sin yrkesroll har kontakt med civilsamhället eller påverkar civilsamhällets villkor och förutsättningar genom att delta i utredningar och beredningar av beslut.

Civilsamhällets vikt och utveckling

Ett starkt civilsamhälle har ett värde i sig, som en motvikt till näringslivet och den offentliga sektorn. Dessutom intar civilsamhällets aktörer genom sin verksamhet olika roller i samhället. Civilsamhällets aktörer anser att offentliga aktörer har bristande kunskap om civilsamhällets roller och om hur dess aktörer bidrar till samhälls-utvecklingen, till exempel genom att fungera som röstbärare eller demokratiskola och därmed styrka medborgarnas delaktighet och inflytande. En annan roll är som utförare, bland annat inom välfärden (SOU 2016:13).

Forskning och studier

Civilsamhället efterfrågar mer forskning och studier av sektorn i syfte att synliggöra civilsamhällets roll i olika sammanhang och att visa på det civila samhällets betydelse för samhällsutvecklingen och samhällsnyttan historiskt och i dag. Resultaten av den forskning som redan görs behöver spridas och luckor i kunskapen identifieras.

Omfattningen av civilsamhällets egen kunskap bör synliggöras och Partsgemensamt forum har lyft fram att civilsamhällets organisationer själva producerar mycket kunskap som behöver tas tillvara och förmedlas vidare.

Statistik över samverkan, upphandling och utförande av tjänster

Sektorn efterfrågar även statistik som belyser i vilken utsträckning civilsamhället samverkar med offentliga aktörer, deltar i offentliga upphandlingar eller i övrigt utför tjänster på uppdrag av offentliga aktörer.

Utvecklingen av civilsamhällets omfattning och organisering

Vi behöver belysa utvecklingen i sektorn, till exempel de samhällsproblem som civilsamhällesaktörerna riktar sig mot i dag samt de nya former som skapas för ideellt engagemang. Men även hur organisationernas organisering och förutsättningar för samverkan har förändrats, till exempel förekomsten av och förhållandena mellan lokala, regionala och nationella föreningar.

Kunskap om vilka civilsamhällesaktörer som finns inom ett område och deras relation till offentliga aktörer

Civilsamhällets aktörers erfarenhet är att offentliga tjänstepersoner på kommunal, regional och nationell nivå saknar kunskap om vilka olika aktörer som finns inom ett geografiskt område (till exempel en kommun) eller ett verksamhetsområde (till exempel integration) och vilka insikter från sina målgrupper som civilsamhällets aktörer kan bidra med (till exempel samhällsplanering). Tjänstepersonernas bristande kännedom om vilka civilsamhällesaktörer som finns och vad de kan bidra med leder till att mångfalden i civilsamhället inte synliggörs och presenteras i dialog och samverkan på alla nivåer. Civilsamhällets aktörer önskar bland annat bli involverade i samhällsplanering och vid kommunal planering av lokaler och mötesplatser. Genom att tjänstepersonerna har kunskap om vilka aktörer som finns skulle de också kunna underlätta för civilsamhällesaktörerna själva att hitta och samverka med varandra.

Civilsamhällets roller och former för samverkan

Tjänstepersonerna behöver ökad förståelse för hur små och stora civilsamhällesaktörer kan ta olika roller i relation till de offentliga aktörerna, detsamma gäller olika lösare organisationsformer som exempelvis nätverk. Tjänstepersonerna behöver få se exempel på alternativa former för samverkan mellan civilsamhällesaktörer och offentliga aktörer i syfte att hitta nya möjligheter att involvera fler civilsamhällesaktörer i dialog och samverkan.

Bredare förankring hos offentliga aktörer av de överenskommelser som finns

Kunskapen om de överenskommelser och den samverkan som redan finns mellan civilsamhället och offentliga aktörer är inte alltid spridd och förankrad hos de offentliga aktörerna utan en kunskap som har tendens att stanna hos särskilt utpekade tjänstepersoner med ansvar för civilsamhällesfrågor. Vid ett politiskt majoritetsskifte i en kommun efter ett val kan exempelvis kunskap om gjorda överenskommelser gå förlorad. Kunskap om att det finns nationella, regionala och lokala överenskommelser med civilsamhället och hur de kan tillämpas behöver finnas hos fler än hos de personer som har ett direkt ansvar för kontakterna med civilsamhället.

Kunskap om civilsamhällets bredd och nya former för engagemang

Offentliga tjänstepersoner behöver enligt civilsamhällets aktörer ökad kunskap om bredden inom civilsamhället, det vill säga bredden av områden som civilsamhället verkar inom och den mångfald av former som verksamheterna kan ta.

En civilsamhällesaktör avgränsar sig inte alltid till en målgrupp (ålder, kön, etnicitet, geografiskt område etcetera), ett enskilt syfte eller en typ av verksamhet, vilket kan göra det svårare för tjänstepersoner på olika nivåer att klassificera och förhålla sig till aktören.

Nya former för engagemang blir allt vanligare bland unga

Det blir också allt vanligare att människor, inte minst unga, engagerar sig på nya sätt. De kan vara med i en grupp på Facebook, komma på en aktivitet, arbeta som volontär eller ingå i ett lösare nätverk. Ibland sker allt engagemang digitalt, ibland sker också aktiviteter genom fysiska möten. Alla som är aktiva i en organisation blir inte medlemmar. Detta ställer högre krav på tjänstepersonerna att hålla sig informerade om vilka aktörer som finns inom civilsamhället och skapa sig en bild av vad aktörerna kan bidra med i olika sammanhang.

Kännedom även om små och icke-professionaliserade civilsamhällesaktörer

Tjänstepersoner på samtliga nivåer behöver ökad kunskap även om de små och icke-professionaliserade aktörerna för att kunna göra relevanta konsekvensanalyser för civilsamhället inför beslut om nya eller förändrade regelverk och andra förhållanden som påverkar dess villkor och förutsättningar. Kunskapen behövs också för att minska risken för att en viss typ av väletablerade organisationer får mer uppmärksamhet och blir normerande för till exempel det ekonomiska stöd som erbjuds eller vilka som bjuds in till samverkan.

Alternativa sätt att beskriva effekter

Tjänstepersoner i offentlig sektor behöver ökad kunskap om hur resultat och effekter av civilsamhällets verksamhet kan beskrivas och följas upp med hänsyn till aktörernas olika förutsättningar så att civilsamhällets särart blir synlig och tas till vara vid bidragsgivning och upphandling. Partsgemensamt forum har bland annat diskuterat möjligheten att ta hänsyn till en verksamhets syfte eller omfattning som ett komplement till andra mer kvantitativa mått som exempelvis antalet registrerade medlemmar.

Kunskap om civilsamhällets olika förutsättningar för att bedriva verksamhet, samverka och påverka

Civilsamhället innefattar det ideella föreningslivet, stiftelser, sociala företag, trosamfund, nätverk med flera. Associationsformerna fyller olika syften och får olika effekter på verksamheternas villkor och förutsättningar, till exempel på bidragstilldelning och beskattning.

Tillämpning av regelverk

Civilsamhällesaktörerna anser att offentliga aktörer saknar kunskap om vilka villkor och förutsättningar som följer med de olika associationsformerna och hur befintliga regelverk ska tillämpas på civilsamhällets aktörer. Det innebär bland annat att kommuner och myndigheter inte kan ge relevant information och vägledning till civilsamhällets aktörer, men också att de inte kan göra tillräckliga analyser av konsekvenserna för civilsamhället inför beslut som påverkar civilsamhällets villkor.

Samlad bild av administrativa krav

Tjänstepersonerna saknar kunskap om den samlade bilden av administrativa krav på en civilsamhällesaktör, exempelvis revision, redovisningar och skatter och vad de administrativa kraven får för konsekvenser för till exempel små aktörer utan anställd personal. En ökad förståelse för civilsamhällets förutsättningar skulle enligt civilsamhälles-aktörerna kunna leda till rimligare krav på bland annat små eller nystartade föreningar.

Organisationsformernas effekt på möjligheten att samverka

Verksamheterna är olika organiserade och det påverkar hur beslutsprocesserna ser ut, vilka resurser som finns tillgängliga och vilka prioriteringar som görs. Civilsamhällets organisationer anser att det är viktigt att tjänstepersoner har kunskap om likheter och skillnader i organisationsformerna och de konsekvenser de får för civilsamhälles-aktörernas möjligheter att bedriva samverkan och svara på frågor eller remisser. Civilsamhällets organisering på lokal, regional och nationell nivå matchar inte heller alltid de samverkansmodeller som finns. Exempelvis ger *kultursamverkans-modellen* större makt till regionerna, men där saknar civilsamhället i vissa fall organisationer på regional nivå som kan matcha modellens struktur. I stället är aktörerna starka på lokal och nationell nivå.

Små aktörer har stora begränsningar

Villkor och förutsättningar skiljer sig åt mellan olika associationsformer och organisatoriska strukturer men också mellan organisationer av olika storlek. Stora och väletablerade organisationer med egna lokaler och egen personal har helt andra förutsättningar än små, helt ideellt drivna och nystartade organisationer eller nätverk. Civilsamhällesaktörerna upplever att offentliga aktörer saknar förståelse för de begränsningar som finns för att lägga tid på administration som ansökan och redovisning av bidrag, men även på samverkan och påverkansarbete.

Små aktörer har svårare att finansiera lokaler, resor, arvoden och löner. Det är vanligare att de saknar anställd personal, vilket innebär att allt arbete sker ideellt, utanför arbetstid. Det är svårare för dem att delta i möten, särskilt möten på kontorstid, långa möten och möten som innebär restid. Det är också svårt för små civilsamhälles-aktörer att engagera sig i frågor i samma utsträckning som stora företag eller myndigheter, vilket riskerar att skapa ett ojämnt förhållande mellan parterna.

Svårare att samverka i glesbygd

Civilsamhället är spritt över landet och finns i storstäder och på landsbygden. Aktörernas erfarenhet är att offentliga tjänstepersoner saknar förståelse för hur den geografiska placeringen påverkar civilsamhällets förutsättningar att samverka med offentliga aktörer och att bedriva påverkansarbete. Civilsamhällesaktörerna förväntas resa till möten centralt i kommunen, regionen eller i Stockholm, vilket särskilt gör det svårare att samverka och påverka på nationell nivå. Avstånden gör det även svårare att samverka med andra inom civilsamhället då det kan vara långt mellan föreningarna och gemensamma mötesplatser saknas.

Konsten att höra även små och nischade aktörer

Civilsamhällets aktörer anser att tjänstepersoner behöver bättre insikt i hur små, nischade eller nybildade aktörer – som exempelvis engagerar unga – kan bidra till samhällsutvecklingen trots att de saknar vana av samverkan, påverkansarbete och administrativa processer.

Aktörer inom civilsamhället upplever att både samhället och offentliga tjänstepersoner tillmäter stora väletablerade civilsamhällesorganisationer mer legitimitet och förtroende och att dessa därmed får mer makt och större påverkansmöjligheter. Det kan handla om att organisationerna har anställd personal med akademisk och juridisk kunskap eller att de på ett pedagogiskt sätt kan förklara vilken samhällsbetydelse organisationen har. Myndighetens studie av civilsamhällets roll i flyktingsmottagandet visar att icke-professionaliserade aktörer har erfarenhet av att de inte bjudits in till samarbeten och dialog i lika stor utsträckning som de stora, etablerade organisationerna (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016a).

Kunskap om utmaningen i att vara idéburen och agera professionellt

Offentliga aktörer behöver ökad förståelse för hur de förtroendevaldas varierande specialistkunskaper, ålder, erfarenheter och språkkunskaper kan påverka civilsamhällesaktörernas förutsättningar att agera professionellt i olika sammanhang.

Förtroendevalda är experter på föreningens kärnverksamhet

En stor del av civilsamhällets särart ligger i att verksamheten är idéburen och bygger på ideellt arbete. De personer som arbetar ideellt, till exempel förtroendevalda, lägger i första hand sin tid på föreningens kärnverksamhet. De kan, särskilt i små föreningar utan anställd personal, inte lägga så mycket tid på administration eller på att sätta sig in i olika regelverk. Förtroendevalda har i allmänhet kunskap som är relevant för organisationens syfte, men är mer sällan specialister på ekonomi, administration, avtalsrätt, arbetsrätt, skattelagstiftning eller annan juridik.

Tillämpningar av arbetsrätten

Ett område där många civilsamhällesaktörer, särskilt de som är små, saknar specialistkunskaper är inom arbetsrätten. De kan därmed ha svårt att ta sitt arbetsgivaransvar fullt ut. I ungdomsförbunden kan barn och ungdomar till och med bli arbetsgivare innan de hunnit få någon egen erfarenhet av förvärvsarbete, vilket ställer dem inför många nya situationer. Offentliga aktörer behöver kunskap om hur arbetsrättsliga lagar och regler ska tillämpas på civilsamhällets organisationer, i syfte att kunna stötta civilsamhället i dess roll som arbetsgivare. Exempel på områden där offentliga tjänstepersoner behöver mer kunskap för att kunna stötta civilsamhället är arbetsvillkor för arvoderad personal och hur regler ska tillämpas när flera små föreningar delar på en anställd.

Tjänstepersoner behöver också ökad förståelse för de utmaningar som civilsamhällesorganisationerna ställs inför för att vara goda och attraktiva arbetsgivare utifrån en koppling till ekonomi och avsaknad av långsiktiga medel som är öronmärkta för personalkostnader.

Tillämpning av skatteregler

Ett annat område som innebär utmaningar för civilsamhället är skattelagstiftningen som upplevs svår att förstå av civilsamhällets aktörer. Förutom att aktiva inom civilsamhället kan vara unga och sakna erfarenhet så byts också förtroendevalda ut med viss regelbundenhet, vilket gör att kunskap som byggts upp i en förening eller styrelse kan gå förlorad. Offentliga tjänstepersoner behöver även här mer kunskap om vilka regler som gäller för olika typer av idéburna organisationer och hur de ska tolkas i syfte att kunna ge stöd och råd.

Tjänstepersoner behöver också kunna beskriva regler och tolkningar på ett mer tillgängligt sätt så att förtroendevalda utan förkunskaper på området kan förstå informationen.

Kunskap om civilsamhällets särart och skillnaderna mellan kommersiell och idéburen verksamhet

Civilsamhällets aktörer har erfarenhet av att offentliga aktörer i ökande omfattning ställer samma krav på idéburna verksamheter som på vinstdrivande företag, till exempel vid upphandling eller beslut om och uppföljning av bidrag samt vid uttag av lokalhyror. Det finns också oklarheter kopplat till hur föreningsrätten förhåller sig till konkurrens- lagstiftningen och konsumenträtten och hur de regelverk som finns ska tillämpas på idéburna verksamheter.

Civilsamhällets särart

Civilsamhällets aktörer ser ett behov av att politiker och tjänstepersoner får bättre förståelse för civilsamhällets särart och hur den idéburna sektorns verksamhetsidéer skiljer sig från marknadens logik och från den offentliga sektorn. Civilsamhällets särart innebär enligt dem bland annat att idéburna aktörer kan bidra med andra värden än kommersiella aktörer, men också att civilsamhällets aktörer har andra förutsättningar än företagen och därmed kan behöva särbehandlas. Framför allt handlar det om att civilsamhällesaktörerna har ett ideellt, allmännyttigt eller medlemsnyttigt syfte och inte ett vinstsyfte. Det leder ofta till att de inte har tillgång till samma resurser och kompetenser för att bedriva sin verksamhet som vinstdrivande företag. Civilsamhällets aktörer har också en annan relation till sina medlemmar än företagen har till sina kunder.

Grunder för särbehandling

Offentliga aktörer behöver kunskap om när det är lämpligt att särbehandla civilsamhället jämfört med vinstdrivande företag i syfte att bland annat öka mångfalden av idéburna tjänsteutförare inom välfärden. Civilsamhällets aktörer upplever att de har svårt att dra fördel av de särskilda kvaliteter som idéburen verksamhet kan erbjuda i upphandlingar. Det gör att organisationerna lägger mer tid på att försöka mäta och redovisa resultat och mindre tid på verksamhetens innehåll. Offentliga aktörer som politiker och tjänstepersoner som upphandlar tjänster behöver ökad kunskap om olika kvalitetsaspekter och om alternativ till upphandling i syfte att i högre grad kunna ta hänsyn till civilsamhällets särart.

Kunskap om konsekvenserna av olika finansieringsformer

Civilsamhällets aktörer finansierar sin verksamhet på olika sätt, till exempel genom bidrag, subventioner, medlemsavgifter eller andra inkomster från verksamheten.

Offentliga aktörer behöver kunskap om hur de olika finansieringsformerna påverkar civilsamhällets förutsättningar.

Föreningar är beroende av bidrag i olika grad

De vanligaste inkomsterna bland ideella föreningar generellt är medlemsavgifter och bidrag från offentlig sektor, men förutsättningarna för att ta ut avgifter och att ansöka om bidrag varierar. Myndighetens uppföljning av det civila samhällets villkor visar till exempel att religiösa civilsamhällesaktörer mindre ofta är beroende av bidrag för sin kärnverksamhet än andra aktörer inom civilsamhället (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015b) och att föreningar i utsatta områden i högre grad än andra är beroende av bidrag för sin verksamhet (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2017b).

Samlad bild av inkomstkällor och behov av finansiering

Offentliga aktörer behöver en samlad bild av de alternativa finansieringsformer som finns och hur det civila samhällets ekonomiska förutsättningar och finansieringsbehov ser ut inom ett område. Den associationsform som aktören valt, till exempel ideell förening, ekonomisk förening eller aktiebolag, påverkar bland annat möjligheterna att söka bidrag, vilket kan vara svårt att överblicka när en organisation bildas.

Tjänstepersoner behöver kunskap om hur reglerna för beslut om bidrag och hyressubventioner ser ut och hur de varierar mellan olika offentliga aktörer samt vilka konsekvenser reglerna får för civilsamhällesaktörerna. Det är viktigt att den samlade bilden omfattar alla typer av civilsamhällesaktörer.

Konsekvenser av kort- och långsiktig finansiering

De olika finansieringsformerna påverkar civilsamhällets möjligheter att bedriva sin verksamhet. En viktig aspekt av finansieringsformerna är de olika villkor och förutsättningar som uppstår till följd av kort- respektive långsiktig finansiering, till exempel skillnaderna mellan ettåriga och fleråriga bidrag. Beroendet av ettåriga bidrag upplevs skapa osäkerhet runt årsskiftet innan beslut för kommande år är tagna. De gör det svårare att teckna hyreskontrakt och att anställa personal och kunna erbjuda dem trygga och attraktiva anställningsförhållanden. Det blir också svårare att arbeta uthålligt med långsiktig utveckling av verksamheten.

Konsekvenser av riktade bidrag

En annan skillnad som lyfts fram av civilsamhällets aktörer är den mellan verksamhetsbidrag, organisationsbidrag och projektbidrag och de olika grader av frihet som de ger mottagaren att själva styra över hur medlen används. Offentliga aktörer behöver insikt om att stora och små civilsamhällesaktörer drabbas olika hårt av regler och administrativa krav och att de har varierande möjligheter att agera uthålligt och långsiktigt till följd av de ekonomiska förutsättningarna.

Möjligheter att ta ut medlemsavgifter

I vissa fall är uttag av medlemsavgifter ett krav för att organisationerna ska få bidrag. Civilsamhällesaktörernas möjligheter och vilja att ta ut medlemsavgifter eller deltagaravgifter varierar och beror bland annat på målgruppens betalningsförmåga och syftet med verksamheten. Avgifter kan vara ett hinder för resurssvaga medborgare att engagera sig inom civilsamhället.

Referenser

Rapporter och utredningar

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015a). *Partsgemensamt forum 2014*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015b). *Villkor för ideella föreningar och trossamfund – Civila samhällets villkor*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016a). *Flyktningmottagandet – Det civila samhällets roll och villkor*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016b). *Partsgemensamt forum 2015*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016c). *Villkor för organisationer med social inriktning – Civila samhällets villkor 2015 med fokus på flyktningmottagande*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2017a). *Partsgemensamt forum 2016*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2017b). *Utvecklingen av villkoren för ideella föreningar – Civila samhällets villkor 2016 med fokus på ideella föreningar i utsatta områden*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Regeringen proposition 2009/10:55 *En politik för det civila samhället*.

SOU 2016:13 *Palett för ett stärkt civilsamhälle. Betänkande av Utredningen för ett stärkt civilsamhälle*.

Ungdomsstyrelsen (2013a). *Dialog, självständighet och långsiktiga förutsättningar – En uppföljning med ideella föreningar i fokus*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013b). *Partsgemensamt forum 2012*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2014). *Partsgemensamt forum 2013*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Andra skriftliga källor

Minnesanteckningar från möten med civilsamhällesaktörer. Teman för mötena var civilsamhällets utmaningar och behov:

1 juni 2016, Ideell kulturallians, Unizonen, Sveriges kvinnolobby, SIU, OPAD, Forum syd, Refugees Welcome Stockholm, Handikappförbunden, Svenskt friluftsliv.

2 juni 2016, Ashoka Skandinavien, Coompanion, Famna, Frivilligordnarnas förbund, Fryshuset, Jobbverket.

15 juni 2016, Riksidrottsförbundet.

31 augusti 2016, Ideell Arena.

6 september 2016, Ersta Sköndal Bräcke högskola.

Skriftlig återkoppling via mejl från civilsamhällesaktörer:

2 maj 2017, Ashoka Skandinavien.

2 maj 2017, Ideell kulturallians.

2 maj 2017, Svenskt friluftsliv.

3 maj 2017, Riksidrottsförbundet.

5 maj 2017, Handikappförbunden.

7 maj 2017, Coompanion.

8 maj 2017, Ersta Sköndal Bräcke högskola.

Möten

18 april 2017, möte med referensgruppen för rapporten Utvecklingen av villkoren för ideella föreningar – Civila samhällets villkor 2016 med fokus på ideella föreningar i utsatta områden.

Bilaga: Enkätfrågor som använts

Aidentifierad sammanställning av svaren på fråga 26 i den enkät som utgör underlag för myndighetens uppföljning 2017

(Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2017b).

- ”Vad anser du politiker eller tjänstemän i offentlig sektor skulle kunna hjälpa er med för att få fler människor som vanligtvis inte är föreningsaktiva att engagera sig i din förening eller vilja delta i din förenings verksamhet?”

De svar som har kategoriserats att handla om kunskapsbrist eller kunskapsbehov i offentlig sektor har gått igenom.

Aidentifierad sammanställning (mottagen 1 mars 2017) av svaren på en fråga i en av myndighetens elektroniska målgruppsenkäter, riktad till organisationer som fått organisationsbidrag (organisationer för kvinnor, barn och unga, hbtq och etniska organisationer) samt verksamhetsbidrag (antidiskrimineringsverksamheter).

- ”Finns det frågor eller områden som du anser MUCF behöver mer kunskap om när det gäller civilsamhällets villkor och förutsättningar? Ge gärna konkreta exempel.”

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2017

ISSN 1651-2855 ISBN 978-91-88455-22-2

projektledare **Julia Grosse**

text **Ylva Bodén**

språkgranskning **Ingrid Bohlin**

grafisk form **Christián Serrano**

distribution **MUCF, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.mucf.se**

tfn **08-566 219 00**

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

mucf | Myndigheten för ungdoms-
.se | och civilsamhällesfrågor